

Nejnovější směry v německé vnitřní a zahraniční politice

Developments in German Politics 2. Edited by Gordon Smith, William E. Paterson and Stephen Padgett. Macmillan Press LTD, London 1996, 348 stran, ISBN 0-333-65902-3.

Recenzovaná publikace podává čtenáři nové poznatky v oblasti vývoje německého státu v období, které autoři označují jako „druhou fázi“ po sjednocení. „První fáze“ – proces znovusjednocení a období bezprostředně následující po něm – byla předmětem vydání *Developments in German Politics* z roku 1992. Nové vydání ukazuje postavení Německa v současné Evropě, jeho postavení mezi ostatními evropskými státy. Zamýšlí se též nad změnami v mezinárodních vztazích, v ekonomice, nad tím, zda se německé hospodářství a styl multilaterální zahraniční integrační politiky, jež přinesl staré Spolkové republiky Německo tolik úspěchů, prosadí i v současnosti.

Recenzovaná publikace zároveň poskytuje rozsáhlé analýzy změněného postavení Německa i závěry týkající se německého hospodářství, sociální a zahraniční politiky. Podrobně rozebírá podstatné změny ve vládním systému i v systému politických stran, které následovaly po znovusjednocení Německa a které ukázaly naléhavost zřízení nových institucí občanské společnosti ve východní části. Obsahuje též zajímavá zamyšlení, zda stará „německá otázka“ již byla vyřešena a zda může být současné Německo považováno za „normální stát“.

Ekonomická stabilita se stala základem politických jistot Spolkové republiky Německo. „*Mnohé úspěchy SRN jsou spojeny s její politickou stabilitou, úzce související s její ekonomickou silou.*“¹

Pokud se týká zahraniční politiky SRN, jejím „*dominantním prvkem se stal výrazně multilaterální charakter. Zahraniční politika byla utvářena v rámci NATO a ES a německé zájmy byly »sladovány« se zájmy těchto institucí.*“² Přitom je zvláště zdůrazněna skutečnost, že Německo po sjednocení neodvolatelně akceptovalo územní status quo v Evropě a že může být považováno za první německý stát bez revizionistických cílů od roku 1871.

Jednotlivé kapitoly recenzovaného sborníku zpracovali přední odborníci na dané oblasti. První část publikace je věnována otázkám institucionálního a politického systému.

Gert-Joachim Glaessner ve své stati podrobně analyzuje poválečný vývoj vnitřní politiky SRN, postupné získávání suverenity až do sjednocení Německa v roce 1990. Přitom si všímá Základního zákona SRN, zvláště těch článků, které měly přispět k zajištění bezpečnosti a mírového pořádku v Evropě. Srovnává postavení SRN a NDR ve vztahu k okupačním mocnostem, jež na jejich území po skončení druhé světové války působily, tedy vztahu SRN hlavně k USA a NDR k tehdejšímu SSSR.

Glaessner zdůrazňuje význam myšlenky právního státu. „*Nacismus zničil platnost práva, a proto bylo pochopitelné, že se obnovení vlády práva stalo životní podmínkou pro politické zřízení Spolkové republiky Německo.*“³ Mezi zásadními principy právního státu Glaessner uvádí důvěru v právní normy, rozhodující postavení ústavy, oddělení mocí apod. Ukazuje, jakou úlohu sehrál „stát blahobytu“ při upevňování politického a sociálního systému v SRN. Charakterizuje hlavní rysy německého federalismu. „*Federální systém umožňuje nejen rozdělení úkolů a odpovědností mezi federální vládu, země a místní úřady, ale zároveň také rozdělení finančních zdrojů.*“⁴

Glaessner postupně věnuje pozornost vládě, parlamentu (Spolkovému sněmu SRN), Spolkové radě, Ústavnímu soudu, postavení spolkového kancléře i politickým stranám.

Russel J. Dalton porovnává ve své stati dva odlišné politické systémy – demokratický politický systém SRN, spojený se sociálně-tržním hospodářstvím, a systém NDR, formující občana do socialistické osobnosti, zdůrazňující socialistické ekonomické principy, komunistické politické principy a solidaritu s tehdejšími Sovětským svazem. Přitom se autor soustřeďuje na charakter voleb v obou systémech. Postihuje též rozdíly ve volební základně konkrétních politických stran ve východní a západní části současného Německa. „V západním Německu přistupuje nyní k volbám méně voličů s pevnou orientací na danou politickou stranu, založenou na sociálních předpokladech a vazbách získaných v mládí... Občané v pěti nových zemích mají odlišnou historii voleb. Více než eroze starých vazeb zde působí fakt, že se stále ještě učí demokratickým způsobům ve vnitropolitickém životě...“⁵

V následující stati pak Gordon Smith podrobně rozebírá systém politických stran v Německu. Charakterizuje vývoj hlavních stran SRN (CDU/CSU a SPD), vysvětluje pozici Strany zelených. Po sjednocení Německa pak věnuje pozornost PDS (Strana demokratického socialismu), jež se stala nástupkyní bývalé SED v NDR (Sjednocená dělnická strana). Hodnotí výsledky voleb, zvláště v roce 1994 do Spolkového sněmu SRN. „Rozdíly ve vystupování stran ve východních a západních zemích Německa – evidentní v roce 1990 – přetrvávaly i v roce 1994. Méně zřejmé byly u CDU, největší u FDP a u Strany zelených... Faktorem, který napomohl k zestupu PDS, byla pomalejší transformace v nových zemích...“⁶ Autor podrobně sleduje vývoj německých politických stran v delším časovém úseku posledních let, tedy i v době existence dvou mocenských bloků.

Charlie Jeffery studuje německý federalismus z hlediska územního rozdělení, zájmových i politických rozdílů zemí i otázek distribuce zdrojů. Neopomíná ani úlohu zemí v procesu evropské integrace. „Během jednání spojených s Maastrichtskou smlouvou vzhledem k Evropské unii byly země schopny zajistit si nová důležitá práva spoluúčasti při utváření evropské politiky.“⁷

Klaus H. Goetz se zabývá problematikou Spolkového ústavního soudu, jeho postavením a úkoly uvnitř německého politického systému (zvláště pak po sjednocení Německa), jakož i jeho vztahy k utváření zahraniční politiky a mezinárodních vztahů. Poukazuje např. na rozhodnutí z roku 1994, týkající se zahraničního využití německých ozbrojených sil mimo oblast NATO – v mírových operacích OSN. Na ústavním právu dokumentuje změny ve státě i ve společnosti.

Nakonec pak Roland Sturm zachycuje kontinuitu i změny v procesu formování politického systému a politické organizace v Německu s důrazem na období po sjednocení Německa. Toto období vytvořilo novou situaci. Bylo nutné se nově zaměřit na východní Německo, na jeho politickou i ekonomickou transformaci. Autor si např. všímá úlohy Spolkové banky, Průmyslové a obchodní komory, Spolkového ústavního soudu. Závěrem hodnotí poslední politický vývoj v Německu za vlády spolkového kancléře H. Kohla, roli státu ve společnosti se zvláštním zřetelem k transformačnímu procesu ve východoněmeckých zemích.

Druhá část publikace se věnuje zahraničněpolitické problematice – úloze Německa v mezinárodních vztazích.

William E. Paterson charakterizuje německou zahraniční politiku v období po skončení studené války a mocenské bipolarity ve světě. Sleduje diskuzi o národních zájmech vycházející i z historických zkušeností. Z posledních let vysvětluje např. německé zahraničněpolitické kroky ve vztahu k bývalé Jugoslávii. „Při vypuknutí krize v Jugoslávii kromě počátečních izolovaných kroků ohledně uznání Chorvatska a Slovinska v roce 1991 sledovala SRN konvenční multilaterální zahraniční politiku.“⁸

Paterson vyzdvihuje výrazně proevropský rys německé zahraniční politiky. Zároveň vysvětluje význam pozitivní vazby SRN k USA na pozadí mezinárodněpolitických událostí nedávného období i specifčnost vztahů Německa a Ruska v „postgorbačovském“ období. Zamýšlí se též nad globálními úkoly Německa, nad jeho členstvím v Radě bezpečnosti

OSN od roku 1995, nad německým postavením ekonomické dominanty v Evropské unii, jakož i nad úlohou SRN při řešení problému vztahu Severu a Jihu. „*Německo spolu se svým nejbližším spojencem Francií hledá cestu k evropské hospodářské a měnové unii v rámci francouzsko-německého »evropského projektu«... Ke změnám došlo ve vztahu k USA. Ze vztahu vedoucího a vedeného se vyvinul vztah partnerský. Výrazně se snížil počet amerických ozbrojených sil v Německu. Vzrostly německé předpoklady nahradit americkou vojenskou přítomnost v Evropě, zvláště ve spolupráci s Francií. Rozhodující roli při zajišťování bezpečnosti si uchovalo NATO.*“⁹

Jednou z nejvýraznějších aktivit německé zahraniční politiky (tj. jeho příspěvkem k evropskému sjednocení) se podrobně zabývá *Emil J. Kirchner*. Věnuje se především otázkám spojeným s realizací evropské měnové unie, ale neopomíná ani politické a bezpečnostní otázky, ani celou problematiku rozšíření Evropské unie na východ. „*Vzhledem k demografické a ekonomické síle a v souvislosti s nižším stupněm konsenzu s EU ve Velké Británii a ve Francii pravděpodobně úloha Německa uvnitř EU poroste.*“¹⁰

Adrian Hyde-Price potom analyzuje současnou německou bezpečnostní politiku, mezinárodněpolitické změny v Evropě po skončení studené války a po sjednocení Německa, po rozpadu komunistických režimů a po ústupu tehdejšího Sovětského svazu ze střední a východní Evropy. Tento autor se vrací i k německé bezpečnostní politice po druhé světové válce, ovlivňované koncentrací ozbrojených sil tehdejšího Sovětského svazu a Varšavské smlouvy ve východní Evropě. Na současné bezpečnostní politice SRN pak ukazuje nové úkoly NATO a ZEU, charakterizuje úlohu OBSE. Zvláštní pozornost přitom věnuje otázkám budoucí úlohy Bundeswehru, jeho mírovým operacím v krizových oblastech i mimo území Severoatlantické aliance. „*Vláda kancléře Kohla, aby vystupovala jako aktivní a odpovědný člen... a aby se zasloužila o členství Německa v Radě bezpečnosti OSN, působila ve prospěch rozšíření vojenských aktivit Bundeswehru i mimo sféru působnosti NATO... Německé vojenské síly byly postupně zapojeny do operací OSN např. v Kuvajtu, v Kambodži a v Chorvatsku.*“¹¹

Třetí část publikace zahrnuje problematiku hospodářské a sociální politiky.

Kenneth Dyson studuje vývoj i současný stav německého hospodářství, jeho charakteristické rysy, tzv. německý model, sociálně-tržní hospodářství. Poukazuje na nové jevy v devadesátých letech, na růst nezaměstnanosti apod. V souvislosti s výraznou úlohou Německa uvnitř Evropské unie a s jeho úsilím o realizaci evropské měnové unie vysvětluje i německé postoje k prohlubování a rozšiřování Evropské unie. Spolu se zobrazením ekonomické situace uvádí hlavní úkoly pro politické činitele.

Ještě podrobněji analyzuje současnou hospodářskou politiku po sjednocení Německa *Christopher Flockton*. Srovnává vývoj v západoněmeckých a východoněmeckých zemích, hodnotí průběh transformace na území bývalé NDR a jeho důsledky. „*Absorbování upadajícího centrálně plánovaného hospodářství podrobilo ekonomiku SRN mnohostranné zkoušce. Obrovská ekonomická síla SRN nabízela možnosti k pokrytí nesmírných a nečekaných nákladů na východoněmeckou transformaci... Ekonomický vývoj zpomalení na východě a rozmachu na západě však vyvolal finanční problémy. Během pěti let se zdvojnásobil státní dluh.*“¹² Dále autor hledá příčiny rozpočtové krize a státního deficitu, možná východiska i řešení sociálních otázek. Pozornost zaměřuje na ekonomické přeměny ve východoněmeckých zemích, na způsoby privatizace, na tok investic apod.

Zájmovými skupinami v ekonomice pěti nových spolkových zemí se speciálně zabývá *Stephen Padgett*. Sleduje problémy reprezentace podnikatelských zájmů v postkomunistické společnosti.

Stati čtvrté části publikace jsou věnovány některým významným oblastem politického a společenského života současného Německa. Jde např. o stát *Steena Mangena* zabývající se sociální oblastí, sociálním zabezpečením, zdravotnictvím, nezaměstnaností apod. *Eva*

Kolinsky zase rozebírá postavení žen z hlediska vzdělání, zaměstnanosti, úlohy v rodině i v politice.

Problémy spojené s aktuálním bojem s kriminalitou v Německu v 90. letech a způsoby jejich řešení nastiňuje *Peter Cullen*. Upozorňuje na nebezpečí organizovaného zločinu i na oblasti, kam proniká. *Peter Pulzer* se zase zamýšlí nad významem sjednocení Německa při hledání vhodné státní formy, jakož i nad národní otázkou v historických souvislostech. Hodnotí její etapy v německých dějinách a charakterizuje současnou situaci ve všech politických souvislostech. „*V jednom ohledu se Německo změnilo méně, než mnoho pozorovatelů očekávalo – ve svém mezinárodním spojení.*“¹³

Na závěr své recenze bych chtěla říci, že celá publikace bude jistě zajímavým studijním materiálem pro všechny, kdož se zabývají politickým vývojem v Evropě. Její četba však bude přínosná především pro ty, kteří studují německou společnost a německou zahraniční i vnitřní politiku. A bohatá bibliografie ke zkoumanému tématu zařazená na konci publikace může velmi dobře posloužit každému, kdo se chce danou problematikou ještě dále hlouběji zabývat.

Ivona Řezanková

¹ Developments in German Politics 2. Edited by Gordon Smith, William E. Paterson and Stephen Padgett. Macmillan Press LTD, London 1996, s. 3.

² Tamtéž, s. 9.

³ Tamtéž, s. 18.

⁴ Tamtéž, s. 24.

⁵ Tamtéž, s. 51.

⁶ Tamtéž, s. 58.

⁷ Tamtéž, s. 91.

⁸ Tamtéž, s. 141.

⁹ Tamtéž, s. 153.

¹⁰ Tamtéž, s. 172.

¹¹ Tamtéž, s. 189.

¹² Tamtéž, s. 212.

¹³ Tamtéž, s. 313.